

Prof. Tomasz Szkudlarek
Uniwersytet Gdański

Recenzja w postępowaniu o nadanie stopnia doktora habilitowanego

Pani dr Annie Młynarczuk-Sokołowskiej

Pani dr Anna Młynarczuk-Sokołowska jest adiunktem w Katedrze Edukacji Międzykulturowej i Elementarnej Wydziału Nauk o Edukacji w Uniwersytecie w Białymstoku i specjalizuje się w problematyce edukacji międzykulturowej.

Habilitantka ma w swoim **dorobku naukowym** 3 monografie autorskie, autorski raport z badań (format książki) opublikowany online, 2 monografie współautorskie, redakcję 5 monografii wieloautorskich, 32 artykuły w czasopismach w obiegu krajowym i międzynarodowym, redakcję jednego numeru tematycznego czasopisma naukowego oraz 33 rozdziały w monografiach wieloautorskich. Jej rozprawa doktorska (napisana pod kierunkiem prof. Jerzego Nikitorowicza) powstała w wyniku projektu finansowanego przez grant NCN. Habilitantka jest także osobą silnie zaangażowaną w praktykę i działania społeczne na rzecz edukacji międzykulturowej i posiada w tym obszarze duże doświadczenie, co bezpośrednio przekłada się na jakość jej badań i publikacji naukowych.

Jako **podstawę wniosku** o nadanie stopnia doktora habilitowanego wskazano rozprawę *Codziennosc polskiej szkoły z perspektywy dzieci i młodzieży ze środowiska przymusowych imigrantów* (Wyd. Uniwersytetu w Białymstoku, 2022), współautorską monografię *Kulturowe konteksty dzieciństwa. Szkice antropologiczno-pedagogiczne* (wyd. Katedra, Gdańsk 2018, jej współautorką jest Adela Kożyczkowska), dwa artykuły opublikowane w polskich czasopismach naukowych oraz rozdział w międzynarodowej monografii wieloautorskiej.

Rozprawa habilitacyjna pt. *Codziennosc polskiej szkoły z perspektywy dzieci i młodzieży ze środowiska przymusowych imigrantów* jest ważną i unikalną na polskim rynku wydawniczym książką, została ona doceniona w konkursie na wybitną monografię naukową Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego w 2022 roku, w którym uzyskała wyróżnienie.

Dwa pierwsze rozdziały pracy w kompetentny i wielowymiarowy sposób przedstawiają zjawisko uchodźstwa w Polsce oraz konteksty prawne, teoretyczne i metodyczne związane z edukacją dzieci w sytuacji przymusowej migracji. Ten przegląd jest skonstruowany kompetentnie i stanowi istotne wprowadzenie do badawczej części rozprawy, może też z powodzeniem stanowić samodzielne i istotne kompendium wiedzy naświetlającej wielowymiarowe, zarówno polskie jak międzynarodowe konteksty przymusowej migracji.

Trzeci rozdział przedstawia założenia metodologiczne własnych badań, opartych na epistemologii interpretatywnej i konstruktywistycznej, a w bardziej precyzyjnym ujęciu – na metodologii teorii ugruntowanej. Jak widzimy w praktyce realizacji tych badań, przyjmowanie pewnych założeń *ex ante* wyprowadzanych z istniejących ujęć teoretycznych lub z rezultatów wcześniejszych badań (jak np. sekwencyjna struktura „stawania się uchodźcą”), które uprzedzająco porządkują organizację i analizę danych, okazuje się – pomimo dążenia do „ugruntowanego” charakteru teorii – w praktyce badawczej nieuniknione i nie jest dla mnie niespodzianką ani w niczym nie uchybia jakości zaprezentowanego badania, które rzeczywiście stopniowo wyprowadza ustalenia teoretyczne ze szczegółowej interpretacji pozyskanych danych.

Za podstawowy cel badania Autorka przyjmuje „rekonstrukcję i zrozumienie autobiograficznych doświadczeń dzieci i młodzieży ze środowiska przymusowych migrantów w kontekście funkcjonowania na różnych płaszczyznach świata życia codziennego szkoły...”, przy czym teoria ugruntowana dotyczy „doświadczenia szkolnej codzienności polskiej szkoły” przez te dzieci. Dodatkowo, udział w badaniu ma rozwijać samoświadomość dzieci związaną w partycypacji w edukacji szkolnej, a Autorka w oparciu o ich wynik konstruuje „model szkoły wrażliwej na Innego/Obcego” wraz z propozycjami metodycznymi mogącymi usprawnić funkcjonowanie polskich szkół w sytuacji ich kulturowego i etnicznego różnicowania (str. 155-156). Ten układ celów poznawczych, emancypacyjnych i praktycznych dobrze odpowiada wizjom rozszerzonych koncepcji trafności w jakościowych badaniach partycypacyjnych.

Bardzo obszerny Rozdział 4 jest szczegółowym, wielowymiarowym opisem przeprowadzonych badań oraz ich wyników. Ich struktura odzwierciedla trajektorię „stawania się uchodźcą” od sytuacji przedmigracyjnej, przez moment opuszczania środowiska domowego, przebieg wędrówki, docieranie do Polski i pobyt w kolejnych placówkach „obsługi” procesu uzyskiwania azylu, po – najważniejsze w tym badaniu – kwestie związane z udziałem w instytucjonalnej edukacji, od tej organizowanej w kolejnych ośrodkach po edukację w regularnych szkołach polskich. Pozyskiwanie danych zorganizowano z dużą troską o bezpieczeństwo emocjonalne dzieci i spełnia ono kryteria etyczne tego rodzaju badań, a proces stopniowej interpretacji i teoretyzacji jest przeprowadzany z dużą ważnością i systematycznością. Zwracają uwagę naprawdę wielowymiarowe analizy tego procesu, obejmujące takie kwestie jak kompetencje językowe dzieci i sposób, w jaki – z różnymi skutkami – polski system edukacyjny je kształtuje; relacje z nauczycielami i sposoby zapewniania dzieciom specjalistycznego wsparcia w szkołach; relacje rówieśnicze z dziećmi z własnej grupy etnicznej, z innymi dziećmi-migrantami i z dziećmi polskimi; relacje rodzinne; samopoczucie w szkole i obraz tej szkoły w oczach migrantów, w tym przyjazne i nieprzyjazne miejsca w przestrzeni szkoły (ta kwestia na szczególne znacznie, bowiem w procesie pozyskiwania danych punkt wyjścia stanowiły wykonane przez dzieci fotografie takich miejsc, co pozwoliło na nawiązanie kontaktu badawczego bez względu na poziom kompetencji językowej dzieci); wreszcie stosunek dzieci do kwestii reprezentacji kultury ich pochodzenia w edukacji szkolnej. Proces teoretyzacji jest zwieńczony uogólnionym modelem ujmującym temporalny wymiar konstruowania rzeczywistości szkolnej przez dzieci będące przymusowymi migrantami. Przedstawiona tu skrótowa rekonstrukcja pomija wiele szczegółowych kwestii, które znajdują odzwierciedlenie w raporcie z badań. W sumie uzyskujemy materiał niezwykle obszerny, bogaty w szczegóły i jednocześnie starannie

ustrukturyzowany. Kończący książkę „model szkoły wrażliwej na innego / obcego” jest syntetycznym zestawem zaleceń wynikających zarówno z przeprowadzonego badania, jak i z wieloletniego doświadczenia Autorki zdobytego w pracy pedagogicznej w zróżnicowanych kulturowo środowiskach. Jego komunikatywna i syntetyczna forma czyni z tego elementu rozprawy samodzielny tekst o dużych walorach praktycznych, który z powodzeniem może funkcjonować jako zbiór wstępnych zaleceń dla szkół otwierających się na kształcenie dzieci z doświadczeniem migracyjnym, także w z doświadczeniem naznaczonym traumą migracji przymusowej. Rezultat tego wnikliwego badania jest poznawczo ważny i doniosły w świetle potrzeb teorii i praktyki pedagogicznej. Z punktu widzenia wymagań stawianych wnioskowi o nadanie stopnia doktora habilitowanego oceniam tę rozprawę jednoznacznie pozytywnie.

Książka *Kulturowe konteksty dzieciństwa* napisana wspólnie z Adelą Koźyczkowską jest znaczącym uzupełnieniem problematyki podjętej w wyżej ocenionej rozprawie. Jest to bardzo interesująca, interdyscyplinarna publikacja, w której figura dziecka i dzieciństwa opisywana jest na przecięciu problematyki właściwej badaniom historycznym, antropologicznym, socjologicznym i pedagogicznym, a materiał badawczy związany jest z obszarami kultur i tożsamości z regionów Pomorza (kultura kaszubska) i Podlasia. Materiał empiryczny jest bardzo interesujący i poddawany jest wielowymiarowym i trafnym interpretacjom z perspektywy licznych i zróżnicowanych koncepcji teoretycznych. Książka jest przy tym napisana żywym i komunikatywnym językiem i stanowi naprawdę dobre wprowadzenie do kwestii złożoności relacji międzykulturowych i budowanych w tych relacjach tożsamości.

Artykuł *An Outline of the Phenomenon of Refugeeism in Poland. Towards research into refugee resilience* (*Edukacja Międzykulturowa* 2/2021) podejmuje problem zasobów odpornościowych akcentowany także w rozprawie habilitacyjnej i ma on charakter międzynarodowego przeglądu badań na temat *resilience* w kontekście migracji i bardziej szczegółowo opisuje wyzwania integracji uchodźców w Polsce.

Kolejny artykuł – „*Uważnić*” *głos dzieci i młodzieży ze środowisk przymusowych migrantów...*” (*AUNC, Pedagogika* XXXIX/1/2000) również zapowiada jeden w kluczowych elementów rozprawy habilitacyjnej i zawiera argumentację na rzecz wykorzystania perspektywy autobiograficznej i partycypacyjnej w pracy z uczniami-migrantami, która – uprawomocniając głos tych uczniów – pozwala na wykorzystanie ich narracji w badaniach i w adekwatnej pracy pedagogicznej.

Kolejny z tych „mniejszych” tekstów to *Students with refugee background in the Polish educational system in the context of a lockdown period* stanowiący rozdział w zbiorowej pracy *Higher Education in Transition* wydanej przez CINEP/IPC. Jego głównym przesłaniem jest konieczność kształcenia kompetencji nauczycieli do pracy zdalnej z uczniami-imigrantami, których szczególne potrzeby nie mogły być uwzględniane w nauczaniu online w czasie pandemii.

Podsumowując ocenę przedstawionych we wniosku publikacji stwierdzam ich wysoką merytoryczną jakość odpowiadającą warunkom ubiegania się o nadanie stopnia doktora habilitowanego.

Przechodząc do pozostałych elementów dorobku (i zatem kryteriów oceniania wniosków habilitacyjnych), dobrze oceniam także zaangażowanie habilitantki we **współpracę naukową** z wieloma krajowymi oraz z zagranicznymi ośrodkami badawczymi (Portugalia, Hiszpania, Włochy, Cypr, Turcja) i aktywność w International Association for Intercultural Education. Habilitantka odbyła dwa staże podoktorskie (Portugalia, Hiszpania), trzy szkolenia naukowe oraz sześć wizyt studyjnych. Realizowała kilka znaczących **projektów o charakterze wdrożeniowym**, m.in. dla RPO, Fundacji Otwartej Edukacji, Fundacji Dialog, wdrożenia projektów Komisji Europejskiej, projekty badawczo-szkoleniowych finansowane przez program ERASMUS+ oraz wiele działań badawczych realizowanych z własnej inicjatywy bez finansowego wsparcia zewnętrznego.

Habilitantka prowadziła **zajęcia dydaktyczne** na zaproszenie innych uczelni krajowych (UW, Wyższa Szkoła Administracji w Białymstoku) oraz kilka kursów w uczelniach zagranicznych w ramach programu ERASMUS+.

Jej **działalność wdrożeniowa i ekspercka** jest bardzo szeroka i wiąże się zarówno z wdrożeniami polityk UE, jak i z działaniami na szczeblu krajowym (współpraca z IBE, MEN i innymi krajowymi instytucjami) i regionalnym. Bardzo intensywnie pracuje też z nauczycielami jako organizatorka i uczestniczka wielu programów podnoszących ich kwalifikacje w zakresie edukacji międzykulturowej, jest autorką 6 publikacji metodycznych, 6 publikacji popularyzatorskich oraz 30 scenariuszy zajęć z tego zakresu.

Pani dr Młynarczuk-Sokołowska jest **rozpoznawana w środowisku naukowym**, o czym – poza licznymi inicjatywami i zaproszeniami z innych ośrodków naukowych – świadczy też wykonanie przez nią 20 recenzji wydawniczych i 1 opinii wniosku o finansowanie projektu badawczego.

Habilitantka pełniła **funkcję promotora pomocniczego** w jednym przewodzie doktorskim w UwB.

Dorobek organizacyjny, związany głównie ze współpracą z interesariuszami i partnerami zewnętrznymi UwB oraz z działaniem w ramach Fundacji Uniwersytetu w Białymstoku, gdzie była wiceprezeską Zarządu oraz zainicjowała powołanie Pracowni Metodyki i Projektowania Edukacji Międzykulturowej, także oceniam wysoko.

Podsumowanie i konkluzja

Wszystkie elementy przedstawionego wniosku w sprawie nadania Pani doktor Annie Młynarczuk-Sokołowskiej stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie pedagogika oceniam pozytywnie, a załączoną do wniosku rozprawę habilitacyjną i towarzyszącą jej współautorską monografię – jednoznacznie wysoko. Artykuły i rozdział z pracy zbiorowej również reprezentują dobry poziom merytoryczny, jednak powstały one przed napisaniem monografii habilitacyjnej i zawierają one szereg ustaleń, które w tejże monografii również znalazły odzwierciedlenie i z tego względu nie poddawałem ich osobno szczegółowej analizie. Także pozostałe elementy wniosku, tj. dorobek w zakresie dydaktycznym, w tym udział w kształceniu na

poziomie doktorskim, krajowa i międzynarodowa współpraca naukowa, rozpoznawalność w środowisku naukowym (konferencje, zaproszone wykłady, recenzje) oraz działalność na rzecz środowiska społecznego spełniają kryteria stawiane w postępowaniach habilitacyjnych, a na wyróżnienie zasługuje kwestia pracy na rzecz środowisk społecznych: działanie wspierające migrantów, nauczycieli i lokalne oraz krajowe polityki społeczne i edukacyjne związane ze wspieraniem imigrantów w Polsce i w środowiskach lokalnych.

W konkluzji z przekonaniem stwierdzam, że moja ocena przedstawionego dorobku Pani Doktor Anny Młynarczuk-Sokołowskiej jako podstawy wniosku o nadanie stopnia doktora habilitowanego nauk społecznych w dyscyplinie pedagogika jest **jednoznacznie pozytywna**.

Gdańsk, 22 lutego 2024

Tomasz Szkudlarek